

Szecsó Károly

Horváth Cyrill irodalomtörténész egri évei

A XIX. század utolsó negyedében Négyesy Lászlón kívül egy másik, mai szemmel nézve is jelentős irodalomtörténész oktatott a ciszterci rend egri római katolikus főgimnáziumában. A tudós tanár Horváth Cyrill József volt.

1865. november 25-én született Veszprémben. A gimnázium hat osztályának elvégzése után, 1882-ben belépett a ciszterci rendbe. Ezt követően, jelenleg nem tudjuk mi okból, a gimnázium utolsó két évét Egerben végezte el. (1) Az egri ciszterci gimnázium ideérkezésekor már országos hírnek örvendett. Igazgatója Szvorényi József nyelvész, irodalomtörténész, tankönyvíró, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja volt. A tizenhét tagú, jól felkészült tantestület szinte minden tagja végzett tudományos munkát, ugyanakkor kiválóan tanítottak is. Osztályfőnöke, matematika- és természettanára Ignics Boldizsár, a Budapesti Királyi Természettudományi Társulat tagja volt. Oktatói közül csak a nevezetesebbeket emeljük ki. Magyar nyelvet és irodalmat, valamint a francia nyelvet és irodalmat Kassuba Domokos, az intézmény történetének írója tanította neki. A latin nyelvet Káposztássy Jusztin, a Magyar Történelmi Társulat és az Egyetemese Philológiai Társulat tagja oktatta neki. A földrajzot Ledniczky Ipoly, a Magyar Régészeti és Embertani Társulat tagja adta elő. (2)

A tanévben az osztály legjobb tanulói közé tartozott, s csak magatartásból volt jó minősítése. (3) Bár az osztályelsőik között volt, a Vitkovics Mihályról elnevezett önképző körnek nem volt tagja. Viszont „a legszebb magyar dolgozataiért” elnyerte Kovasóczky István prépost-kanonok egy darab arany jutalmát. (4)

Az 1894–95-ös tanévben végezte az iskola 8. osztályát. Osztályfőnöke Ignics Boldizsár maradt. Ekkor is az osztály legjobb tanulói közé tartozott, s csak magaviseletből volt ismét „jó” jegye. A bölcséleti előtant Maczki Valér, a neves esztéta tanította neki. (5) Az önképző körbe ebben a tanévben sem iratkozott be, de újból elnyerte a fent említett prépost-kanonok egy darab aranyát „a legsikerültebb magyar dolgozataiért”. (6)

A tanév végén sikeres érettségít tett, majd teológiára jelentkezett, amelyet 1885-ben az ausztriai Innsbruckban kezdett el, s 1886-ban Zircen folytatott. 1887-től a fővárosban volt teológus, miközben a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára is járt, ahol 1888 májusában nyert oklevelet, ugyanez évben doktorált is. A következő év augusztusában tett szerzetesi fogadalmat. Ezt követően Zircen, Baján volt szerzetes tanár a rend gimnáziumban. (7)

Bajáról 1894-ben a rend egri gimnáziumába küldték, ahol egy tanévet töltött el. Ekkor olyan tanári testületbe került, amelynek 15 tagja közül 10 végzett al-

kotómunkát. Tudományos tevékenységével tanártársai közül kitűnt Maczki Valér esztétikai, bölcséleti munkásságával, Richter Mátyás néprajzi kutatásaival, Sajósy Alajos kollégája pedig neves oltárképfestő volt. (8)

A tanév során magyar nyelvet és irodalmat oktatott a második és a negyedik osztályban, latin nyelvet és irodalmat második osztályban, s rendkívüli tárgyként oktatta a franciát szintén a második osztályban. Összesen heti 16 órája volt. (9)

Tanári munkája mellett ellátta a Vitkovics Mihály Önképző Kör elnöki teendőit is, ahol rendkívül igényes munkát végzett és követelt meg. A kör alakulóülésén „körvonalazta a követendő munka-programot és a kör tagjainak főként a jeles írók nagyobb munkáinak ismertető feldolgozását, a komoly próza művelését, s a szavalást ajánlotta.” Írásbeli pályatételül az alábbi témákat adta meg: A renaissance jelentősége a tudományban, Shakespeare Machbetjének fejtegetése, Schiller és Kölcsey kritikái voltak. A záróülést 1895. május 22-én szavalóversennyel egybekötve tartották. Az ülésen két melodramát s ugyanannyi zeneszámot adtak elő a tanulók. (10)

A tanításon, az önképzőköri munkán kívül továbbfolytatta már fiatalon elkezdett tudományos munkásságát, különös tekintettel középkori irodalmunkra. A tanév során az alábbi értekezései jelentek meg: Codex-tanulmányok (Irodalomtörténeti Közlemények), Michael de Ungaria XIII beszéde (Irodalomtörténeti Közlemények), Codexeink Mária-költészetéhez (Budapesti Szemle). Az említett értekezéseken kívül könyvbírálatokat írt a *Magyar Szemlébe*, a *Katholikus Szemlébe* és a helyi *Heves Vármegyei Hírlapba*. (11)

1894. december 7-én a főgimnázium kamarazene és felolvasó estjén előadást tartott: *A nő az Ember tragédiájában* címmel. (12)

Tudományos munkássága elismerését jelentette, hogy 1895. június 12-én a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a régi magyar irodalom tárgyköréből egyetemi magántanárrá avatták. (13) Magántanári képesítését a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter augusztus elején hagyta jóvá. (14)

Munkássága megbecsülését jelentette az is, hogy elnyerte a Budapesti Philológiai Társaság választmányi tagságát. Tagja lett a zombori Tóth Kálmán Körnek, az Erdélyi Múzeum Egylet bölcséleti, nyelvi és történettudományi szakosztályának. (15)

Horváth Cyrill nem volt szobatudós típus, a tudományos és a kulturális közéletben is szerepet vállalt. Ezt bizonyítja, hogy 1894 végén Zalár Józseffel, a megye költő alispánjával s Maczki Valér kollégájával összefogva lelkesen fáradozott az egri „Irodalom- és Művészetbarátok” körének megszervezésén. (16)

A kör 1894. december 23-i alakuló ülésén a szervezet elnökévé választott Zalár József köszönetet mondott: „dr. Horváth Cyrillnek és dr. Maczki Valérnak az eszme

megpendítőinek és első harcosainak.” Az ülésen Horváthot minden bizonnyal addigi aktivitása jutalmaként fiatal kora ellenére megválasztották a kör titkárának. (17)

Titkárként is rendkívül sokrétű munkát végzett. Az 1895. február 13-i választmányi ülésen tagjává választották annak a háromtagú bizottságnak, amelyet az egyesület alapszabályának kidolgozásával bízta meg. Ugyanakkor kapott megbízást a kör által rendezendő irodalmi és művészeti estek előkészítésével is. Ő lett az ünneprendező bizottság elnöke. (18)

Az április 27-i választmányi ülésen jelentést tett az első irodalmi és művészeti est programjáról. Az ülésen beválasztották abba a bizottságba, amelyet a választmány küldött ki egy állandó körű helyiség kibérlésére. (19)

Az egyesület első irodalmi és művészeti rendezvényére május 21-én került sor nagy sikerrel. A kör második rendezvénye június végén volt. A sajtó szerint: „A második számban fiatal tudós professzorunk dr. Horváth Cyrill körvonalazta az egyesület programját, célját és irányát. Magában véve száraz tárgyú, felolvasásának eltalálta forrását, mely a közönséget érdekli, s mely megmentette attól, hogy unalmas legyen. (20) ... A siker oroszlánrésze kétségtelenül a Kör buzgó titkáráé, dr. Horváth Cyrillé, kinek teljes szívvel gratulálunk a már eddig elért szép eredményeihez.” (21)

Feltétlenül érdemes idéznünk a program Horváth által elmondott befejező fejezetéből, amelyben ezeket olvashatjuk: „Mi azt akarjuk, hogy ez a Kör a felnőtteknek iskolája legyen, hová minden tisztességes és hazafias érzésű ember örömmel és haszonnal léphet – És számítunk a családapákra és anyákra, kik nem akarják, hogy fiaik s leányaik lelke számos irodalmi irányzatok hatása alatt elsorvadjon; számítunk férjeikre, kik családi szentélyük tisztaságára féltékenyek; számítunk a közönségre, amely tisztel és kívánja a valódi műveltséget, ismerni akarja művészetünk karakterét, nemesíteni óhajtja a színházat és számítunk édes mindnyájunkra, kik előtt szent a nemzet élete és boldogsága. A zászló kibontva – Induljunk utána lelkesedéssel.” (22)

Horváth Cyrillt Egerben tisztelet és megbecsülés övezte. Éppen ezért okozott a művelt egriek körében megdöbbenést az Egri Újság 1895. augusztus 31-i számában a „közoktatásügy” című rovatban közreadott alábbi hír: „Tanárcsere – a főgimnáziumban. Vajda Ödön zirci apát a ciszterci rend egri főgimnáziumának tanári karából Horváth Cyrill dr. egyetemi magántanárt, az egri főgimnázium rendes tanárát, a jeles író, az egri Irodalom- és Művészet-barátok Körének titkárát saját kérelmére Székesfehérvárra helyezte át.”

Horváth Cyrillt tehát „saját kérelmére” helyezte át Vajda Ödön zirci apát Székesfehérvárra. Hogy miért ment el Egerből, ahol becsület övezte munkahelyén és a városban, olyan talány, mint életének más lépései. Például kilépése a rendből, később áttérése a református vallásra, majd megint később visszatérése a római katolikus egyház kebelébe. (23)

Horváth Cyrill távozása után 1895. szeptember 7-én rendkívüli közgyűlést hívtott össze a kör új titkár megválasztására. A gyűlés elején Zalár József elnök „még szavakkal emlékezett meg Horváth Cyrill dr.-ről, aki fiatal kultúr-egyesületünk megalapítása körül kiváló érdemeket szerzett s annak ügyeit, mint titkár, a legnehezebb időben, mikor még a megalakulás és a tényleges életbelépés tisztítóüzében forrongott az egyesület, oly nemes odaadással és fáradtságot nem ismerő úgyszeretettel vezette.” Ezt követően Vincze Alajos alelnök olvasta fel Horváth lemondó levelét, melyet Zalár távollétében neki küldött meg. A közgyűlés Horváth Cyrill helyébe tanárkollégáját, Maczki Valért választotta meg. (24)

Távozása nagy vesztesége volt Eger tudományos és kulturális közéletének.

Jegyzetek

1. Zoványi Jenő: Magyar Protestáns Egyháztörténeti Lexikon. Bp. 1977. 265. p.
2. A Ciszterci Rend Egri Római Katolikus Főgymnásiumának értesítője az 1883-84. tanévről. Eger, 1884. 40-41. p. (Továbbiakban Értesítő)
3. Értesítő az 1883-84-es tanévről. 85. p.
4. Értesítő az 1883-84-es tanévről. 72. p.
5. Értesítő az 1884-85-ös tanévről. Eger, 1885. 39-40.; 78. p.
6. Értesítő az 1894-95-ös tanévről. 60. p.
7. Zoványi Jenő: Im. 265. p.
8. Értesítő az 1894-95-ös tanévről. 152-154. p.
9. Értesítő az 1894-95-ös tanévről. 153.; 175. p.
10. Értesítő az 1894-95-ös tanévről. 184-185. p.
11. Uo.
12. Értesítő az 1894-95-ös tanévről. 212. p.
13. Egri Újság, 1895. jún. 18.
14. Egri Újság, 1895. aug. 6.
15. Értesítő az 1894-95-ös tanévről. 153. p.
16. Értesítő az 1894-95-ös tanévről. 212. p.
17. Egri Újság, 1894. dec. 25.
18. Egri Újság, 1895. febr. 15.
19. Egri Újság, 1895. ápr. 30.
20. Eri Újság, 1895. máj. 14.
21. Uo.
22. Egri Újság, 1895. júl. 2.
23. Zoványi: Im. 265. p.
24. Egri Újság, 1895. szept. 10.